PAPIESKI WYDZIAŁ TEOLOGICZNY WE WROCŁAWIU

Wrocławski Przegląd Teologiczny
Online First, 9 października 2026
Wrocław Theological Review
DOI: 10.52097/wpt.10416

WROCŁAWSKI PRZEGLĄD TEOLOGICZNY

Dawid Makowski
Papieski Instytut Liturgiczny Świętego Anzelma w Rzymie, Włochy
dawid.makowski@anselmianum.com
ORCID: 0009-0003-6007-0393

Emanuel Kwiatkowski
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Polska
emanuel.kwiatkowski@gmail.com
ORCID: 0009-0009-5217-978X

Rektorzy katolickich ośrodków naukowych wobec języka w liturgii. Postulaty dotyczące modyfikacji dyscypliny kościelnej względem języka liturgicznego w latach 1959–1960 – słowo wstępu i tłumaczenie*

Rectors of Catholic Academic Centers on the Language of the Liturgy: Postulates Concerning Modifications to Church Discipline with Regard to Liturgical Language in the Years 1959–1960 – Introduction and Translation

Abstract: The aim of this article is to analyze the demands made by the rectors of Catholic academic centers in 1959–1960 concerning modifications to church discipline with regard to the language of liturgy. The study focuses on letters addressed to the Holy See, published in *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando*, which have so far been largely absent from Polish theological and liturgical reflection. The first part of the article defines the historical context of the debates on the language of celebration and indicates the Church's earlier decisions regarding the admission of national languages to the celebration of the sacraments and Holy Mass.

* Dawid Makowski zebrał postulaty dotyczące odnowy liturgii w aspekcie języka narodowego i je opracował, zarysowując przy tym tło historyczne wpływające na ich powstanie, a Emanuel Kwiatkowski dokonał ich tłumaczenia z jednoczesnym podsumowaniem całego badania. Hipotezą badawczą obydwu autorów było stwierdzenie, że większość rektorów pragnęła szerszej obecności języka narodowego w liturgii.

Creative Commons BY-SA 4.0 © Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu

The second part presents the sources, i.e. the proposals of the rectors of Catholic academic centers, in tabular form, together with translations of the texts from their original languages (especially Latin) into Polish. The third part provides a synthetic analysis of these sources, indicating common perspectives for reform: the need to deepen the participation of the faithful, to expand the use of the national language in celebrations, and to preserve Latin in key elements of the liturgy. The conclusion summarizes the main conclusions regarding the evolutionary nature of the proposed changes and their significance for the conciliar and post-conciliar liturgical reform. The article uses analytical, synthetic and translational methods. Its innovative character lies in the development and publication of sources unknown in Polish academic circles and their presentation as important evidence of pre-conciliar reflection on the language of the liturgy. The publication contributes to research on the history of liturgical reform and the role of academic circles in the process of preparation for the Second Vatican Council and the liturgical reform that followed.

Keywords: Second Vatican Council, liturgical reform, vernacular language, Latin in liturgy, sacraments, active participation, academic postulates, Latin-Polish translations

Abstrakt: Celem artykułu jest analiza postulatów rektorów katolickich ośrodków naukowych z lat 1959–1960 dotyczących modyfikacji dyscypliny kościelnej względem języka liturgii. Przedmiot badań stanowią listy kierowane do Stolicy Apostolskiej, opublikowane w *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando*, które dotąd pozostawały w dużej mierze nieobecne w polskiej refleksji teologiczno-liturgicznej. W pierwszej części artykułu określono kontekst historyczny debat nad językiem celebracji oraz wskazano wcześniejsze decyzje Kościoła względem dopuszczenia języków narodowych do sprawowania sakramentów i Mszy św. W drugiej części przedstawiono źródła, tj. postulaty rektorów katolickich ośrodków naukowych, w układzie tabelarycznym, wraz z tłumaczeniem oryginalnych tekstów źródłowych (zwłaszcza łacińskojęzycznych) na język polski. W trzeciej części dokonano ich syntetycznej analizy, wskazując wspólne perspektywy reformy: potrzebę pogłębienia uczestnictwa wiernych, rozszerzenie użycia języka narodowego w celebracji oraz zachowanie łaciny w kluczowych elementach liturgii. W zakończeniu zebrano główne wnioski dotyczące ewolucyjnego charakteru proponowanych zmian oraz ich znaczenia dla soborowej i posoborowej reformy liturgicznej. Artykuł wykorzystuje metodę analityczno-syntetyczną oraz translatorską. Jego nowatorski charakter polega na opracowaniu i udostępnieniu nieznanych w polskim środowisku naukowym źródeł oraz ukazaniu ich jako ważnego świadectwa przedsoborowej refleksji nad językiem liturgii. Publikacja wnosi wkład do badań nad historią reformy liturgicznej i rolą środowisk akademickich w procesie przygotowań do Soboru Watykańskiego II i następującej po nim reformy liturgicznej.

Słowa kluczowe: Sobór Watykański II, reforma liturgiczna, język narodowy, łacina w liturgii, sakramenty, uczestnictwo wiernych, postulaty akademickie, tłumaczenia łacińsko-polskie

Wstęp

Reforma liturgiczna jest bardzo często utożsamiana z liturgią w języku narodowym. Niewątpliwie jedną z cech odnowy liturgicznej, która zaszła w Kościele po 1965 roku, było zezwolenie na używanie języka ojczystego podczas Mszy św., sakramentów i sakramentaliów oraz w liturgii godzin. Chciano w ten sposób jeszcze bardziej zaktywizować wiernych, aby nie byli jedynie biernymi słuchaczami, ale czynnymi uczestnikami kultu Bożego.

Niniejsza praca, mająca charakter translatorski, opiera się na dokumentach soborowych zawartych w *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando,* które były publikowane w latach 1960–1986. W niniejszym artykule skupiono się na zbiorze listów rektorów katolickich ośrodków naukowych, którzy w latach 1959–1960 przesyłali do Stolicy Apostolskiej swoje propozycje reformy. Dokumenty te są jeszcze nieznane w polskim środowisku teologicznym, a stanowią istotne źródło badań nad reformą liturgiczną. Prezentowana publikacja ogranicza jednak ten szeroki temat do aspektu reformy języka celebracji. Jest to bowiem jeden z wyrazistszych owoców soborowej odnowy liturgicznej.

Celem artykułu jest zestawienie ze sobą propozycji rektorów i na tej podstawie ukazanie pewnej wspólnej drogi dla dalszej dyskusji (soborowej i posoborowej) na temat języka w celebracji. Nierzadko te głosy stanowią wyraz ówczesnego nastawienia do języka łacińskiego czy też efekt doświadczenia naukowo-pastoralnego. Prezentowane źródła zestawiono w układzie chronologicznym w układzie tabelarycznym, tak aby obok tekstów w języku oryginalnym (najczęściej łacińskim) zamieścić ich tłumaczenie na język polski. Następnie, posługując się metodą analityczno-syntetyczną, zarysowano wstępną ideę reformy w kilku głównych punktach, wynikających z lektury omawianych propozycji. Dla lepszego zrozumienia podejmowanego tematu w pierwszym rozdziale – poprzedzającym przedstawienie źródeł – zostało nakreślone tło historyczne modyfikacji języka celebracji.

1. Tło historyczne

Reforma liturgiczna nie zaczęła się w drugiej połowie XX wieku, ale korzeniami sięga XVIII wieku[1]. Potrzeba dokonania pewnych modyfikacji w kulcie

[1] Zob. Dawid Makowski, "Laien als Ministranten in der Liturgie? Ein historischer und theologischer Überblick über die Zulassung von Laien als Messdiener," *Ephemerides Liturgicae* 139, no. 2–3 (2025): 254–57.

liturgicznym dawała o sobie znać już za pontyfikatu papieża Piusa IX (†1878), m.in. podczas Soboru Watykańskiego I (1869–1870) – ten jednak (z racji przerwania obrad) nie mógł się zająć tym zagadnieniem[2]. Dokonanie odnowy liturgicznej było konieczne ze względu na to, że bez niej liturgia straciłaby swoją żywotność oraz piękno[3].

Początkowo obecność języka narodowego w kulcie nie była brana pod uwagę, jako że Święta Kongregacja Rozkrzewiania Wiary w Instrukcji dla misjonarzy z 6 I 1920 roku wskazała, iż nie mogą oni używać języka narodowego w świętej liturgii[4]. Nie była to jednak ścisła norma ani powszechnie przestrzegana praktyka, gdyż właśnie w tym czasie obowiązywały już zgody na stosowanie języka narodowego w liturgii, wydane za pontyfikatu papieża Piusa X (†1914): (1) dla Kościołów posługujących się językiem starosłowiańskim lub chorwackim na używanie języka starosłowiańskiego w sakramentach, sakramentaliach, brewiarzu (jeśli teksty w tym języku były zatwierdzone przez Stolicę Apostolską) i w niektórych częściach Mszy św. (zwłaszcza w dialogach i w czytaniach, które najpierw miano śpiewać po łacinie, a potem w języku narodowym)[5]; (2) dla Kościołów posługujących się językiem starosłowiańskim na używanie poprawionego wydania mszału[6]. W 1935 roku, podczas pontyfikatu papieża Piusa XI (†1939), dla duchowieństwa archidiecezji wiedeńskiej wydano także zgodę na posługiwanie się *Collectio Rituum*[7].

---

2 Zob. Carlo Braga, *La riforma liturgica di Pio XII: Documenti. I. La "Memoria sulla riforma liturgica"* (Centro Liturgico Vincenziano-Edizioni Liturgiche, 2003), 12.

3 Zob. Annibale Bugnini, *The Simplification of the Rubrics: Spirit and Practical Consequences of the Decree of the Sacred Congregation of Rites, March 23, 1955* (Doyle and Finegan, 1955), 9.

4 Zob. Sacra Congregatio de Propaganda Fide, "Instructio ad Missionarios," in *Documenta pontificia ad instaurationem liturgicam spectantia*, ed. Annibale Bugnini (Centro Liturgico Vincenziano-Edizioni Liturgiche, 1953), 280, no. 1. Na temat języka narodowego w liturgii wypowiedziano się też podczas Soboru w Trydencie (1545–1563). Szeroko na ten temat zob. Jacques Froger, *Le concile de Trente a-t-il prescrit de donner des explications en langue vulgaire pendant les cérémonies liturgiques?* (Centro Liturgico Vincenziano-Edizioni Liturgiche, 1959); Krzysztof Stawski, "Sobór Trydencki a sprawa języka w liturgii," *Teologia Praktyczna* 8 (2007): 93–108.

5 Zob. Sacra Congregatio Rituum, "Decretum: De usu linguae slavonicae in sacra liturgia," *Acta Sanctae Sedis* 40 (1907): 54–58.

6 Zob. *Rimski Misal slověnskim jezikom přěsv. G. N. Urbana Papi VIII povelěnjem izdan. Missale Romanum slavonico idiomate ex decreto Sacrosancti Concilii Tridentini restitutum S. Pii V Pontificis Maximi iussu editum a Pio X reformatum et Ssmi D. N. Pii XI auctoritate vulgatum* (Typis Polyglottis Vaticanis, 1927).

7 Zob. Sacra Congregatio Rituum, "Decretum: Collectio Rituum in usum cleri Archidioecesis Vindobonensis," in *Documenta pontificia ad instaurationem liturgicam spectantia*, ed. Annibale Bugnini (Centro Liturgico Vincenziano-Edizioni Liturgiche, 1953), 396–97.

Jednak prawdziwy rozwój wprowadzania języka narodowego do liturgii nastąpił za pontyfikatu papieża Piusa XII (†1958), kiedy to wydano szereg zgód na przetłumaczenie Rytuału Rzymskiego na język francuski dla Francji (zgoda wydana 28 XI 1947 roku)[8], na języki indyjskie dla Indii (zgoda wydana 8 VII 1949 roku)[9], na język niemiecki dla Niemiec (zgoda wydana 21 III 1950 roku)[10], na język angielski dla Ameryki (zgoda wydana 3 VII 1954 roku)[11] oraz na język włoski dla diecezji Lugano w Szwajcarii (zgoda wydana 11 XI 1955 roku)[12]. W odniesieniu do używania języka narodowego w Mszy św. należy wymienić zgodę na proklamację lekcji mszalnych w języku narodowym dla całej Francji (zgoda wydana 17 X 1956 roku: wcześniej pozwolenie to otrzymały dwie diecezje francuskie – Coutances [20 VII 1948 roku] i paryska [2 II 1956 roku])[13]. Pełny zakres używania języka narodowego podczas Mszy św., z wyjątkiem jednak kanonu mszalnego, otrzymały Chiny, którym zaaprobowano tłumaczenie mszału (12 IV 1949 roku)[14]. Warte odnotowania jest również udzielenie zgody na używanie języka niemieckiego w Mszy śpiewanej dla diecezji niemieckich w częściach stałych: *Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus, Agnus Dei* (zgoda wydana 29 IV 1955 roku)[15]. Włochy otrzymały natomiast zatwierdzenie tekstu obrzędów chrztu św. w przekładzie na język włoski (zgoda wydana 2 II 1953 roku)[16]. Trzeba przy tym pamiętać, że cały Kościół, na mocy Instrukcji Świętej Kongregacji

8 Zob. Sacra Congregatio Rituum, "Decretum: Rituale lingua vulgari pro Gallia," *Ephemerides Liturgicae* 62 (1948): 280–82.

9 Zob. "Epistola," in *Documenta pontificia ad instaurationem liturgicam spectantia*, ed. Annibale Bugnini (Centro Liturgico Vincenziano-Edizioni Liturgiche, 1953), 666–67.

10 Zob. Sacra Congregatio Rituum, "Decretum: Rituale lingua vernacula pro dioecesibus Germaniae," in *Documenta pontificia ad instaurationem liturgicam spectantia*, ed. Annibale Bugnini (Centro Liturgico Vincenziano-Edizioni Liturgiche, 1953), 699.

11 Zob. Sacra Congregatio Rituum, "Decretum: Rituale lingua vernacula pro dioecesibus Americae Septentrionalis," in *Documenta pontificia ad instaurationem liturgicam spectantia*, ed. Annibale Bugnini (Centro Liturgico Vincenziano-Edizioni Liturgiche, 1959), 789–92.

12 Zob. Sacra Congregatio Rituum, "Decretum: Rituale lingua vernacula pro dioecesi Luganensi," in *Documenta pontificia ad instaurationem liturgicam spectantia*, ed. Annibale Bugnini (Centro Liturgico Vincenziano-Edizioni Liturgiche, 1959), 816–20.

13 Zob. Sacra Congregatio S. Officii, "Indultum: Lectiones Missae lingua vernacula in dioecesibus Galliae," in *Documenta pontificia ad instaurationem liturgicam spectantia*, ed. Annibale Bugnini (Centro Liturgico Vincenziano-Edizioni Liturgiche, 1959), 899.

14 Zob. Sacra Congregatio S. Officii, "Indultum: Concessio Missalis lingua Sinensi," in *Documenta pontificia ad instaurationem liturgicam spectantia*, ed. Annibale Bugnini (Centro Liturgico Vincenziano-Edizioni Liturgiche, 1953), 663–64.

15 Zob. Sacra Congregatio S. Officii, "Epistola: Usus linguae vulgaris in Missis in cantu pro Germania," *Ephemerides Liturgicae* 69 (1955): 395.

16 Zob. Sacra Congregatio Rituum, "Decretum: De usu linguae italicae in celebratione Baptismi," *Acta Apostolicae Sedis* 45 (1953): 195–98.

Obrzędów z 3 IX 1958 roku, mógł w niedziele i święta nakazane proklamować w języku narodowym czytanie przed Ewangelią oraz Ewangelię, czego miał względem wiernych dokonywać odpowiedni lektor[17]. Z pewnością wpływ na te decyzje miał Pierwszy Międzynarodowy Kongres Duszpasterstwa Liturgicznego, odbywający się w Asyżu od 18 do 22 IX 1956 roku, podczas którego poruszono problem języka narodowego w liturgii, wskazując na potrzebę jego szerszego używania[18].

Tę drogę kontynuował także papież Jan XXIII (†1963), za którego pontyfikatu wydano liczne rytuały dwujęzyczne. Jednak powstawały one w czasie, kiedy do Stolicy Apostolskiej swoje propozycje przesyłali m.in. rektorzy katolickich uniwersytetów, więc ta praktyka miała niewielki wpływ na ich listy.

2. Postulaty rektorów uniwersytetów katolickich w sprawie języka w liturgii

W poniższej tabeli zgromadzono – w porządku chronologicznym – łącznie dwadzieścia jeden wniosków na temat reformy liturgii.

Nazwa ośrodka naukowego (kraj), data tekstu	**Treść postulatu (oryginał)**	**Treść postulatu (tłumaczenie)**
Wydział Teologiczny Najświętszej Maryi Panny w Baltimore (Stany Zjednoczone) 15 II 1960	Rituale Romanum reformetur ita ut linguam vulgarem abundantius adhibendo institutioni Christifidelium his facilius provideatur[19].	Rytuał Rzymski należy zreformować, tak aby przez obfitsze użycie języka narodowego łatwiej można było zapewnić formację wiernych świeckich.

[17] Zob. Sacra Congregatio Rituum, "Instructio de musica sacra et sacra liturgia ad mentem Litterarum Encyclicarum Pii Papae XII *Musicae sacrae disciplina* et *Mediator Dei*," *Acta Apostolicae Sedis* 50 (1958): 636, no. 14c.

[18] Szeroko na ten temat zob. Franciszek Małaczyński, "Pierwszy Międzynarodowy Kongres Duszpasterstwa Liturgicznego w Asyżu," *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 10, no. 2 (1957): 128–29, https://doi.org/10.21906/rbl.2611.

[19] Facultas Theologica Baltimorensis Sanctae Mariae, "Littera," in *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepraeparatoria),* vol. 4, pt. 2 (Typis Polyglottis Vaticanis, 1961), 636.

Nazwa ośrodka naukowego (kraj), data tekstu	Treść postulatu (oryginał)	Treść postulatu (tłumaczenie)
Katolicki Uniwersytet w Lowanium (Belgia) 7 III 1960 roku	Usus linguarum vernacularum in sacramentorum administratione amplietur, itemque in missis quoad partes populi christiani institutioni aptiores. Sed haec fiant omnia cum ordine et disciplina sub Sedis Apostolicae ductu[20].	Użycie języków narodowych w sprawowaniu sakramentów powinno zostać rozszerzone, podobnie jak w Mszach św., a szczególnie w tych częściach, które są bardziej odpowiednie dla formacji wiernych świeckich. Wszystko to powinno się odbywać z zachowaniem porządku i dyscypliny pod przewodnictwem Stolicy Apostolskiej.
Wydział Teologii Katolickiej Uniwersytetu w Münster (Republika Federalna Niemiec) 12 III 1960 roku	Linguae populorum adhibeantur: a) in missarum sollemnibus; b) in sacramentorum administratione; c) in precum horariarum recitatione[21].	Aby można było używać języków ludów: a) w uroczystych Mszach; b) w udzielaniu sakramentów; c) w odmawianiu godzin kanonicznych.
Papieski Uniwersytet Javeriana w Bogocie (Kolumbia) 20 III 1960 roku	Ut ritus ac lingua in Sanctissimo Eucharistiae Sacrificio hodiernorum hominum indoli et captui aptiora fiant[22].	Aby obrzędy i język w Najświętszej Ofierze Eucharystycznej stały się bardziej odpowiednie dla natury i zdolności pojmowania współczesnych ludzi.
Katolicki Uniwersytet w Lille (Francja) 26 III 1960 roku	Solemni declaratione sacrae communionis cum missae sacrificio nexus affirmetur, iuxta Encyclicae *Mediator Dei* doctrinam (§115). Rogant multi ut permittatur, debitis semper sub conditionibus ac censura, usus linguae vernaculae in prima parte missae, in missa exequiali, etc.[23]	Uroczystą deklaracją należy potwierdzić związek Komunii św. z ofiarą Mszy, zgodnie z nauką encykliki *Mediator Dei* (§115). Wielu prosi, aby – zawsze pod odpowiednimi warunkami i kontrolą – pozwolono na użycie języka narodowego w pierwszej części Mszy, a także w Mszy żałobnej itp.

[20] Universitas Catholica Lovaniensis, Facultas Sacrae Theologiae et Iuris Canonici, "Littera," in *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepraeparatoria),* vol. 4, pt. 2 (Typis Polyglottis Vaticanis, 1961), 227–28.

[21] Facultas Theologica Universitatis Monasteriensis, "Littera," in *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepraeparatoria),* vol. 4, pt. 2 (Typis Polyglottis Vaticanis, 1961), 800.

[22] Pontificia Universitas Xaveriana, "Littera," in *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepraeparatoria),* vol. 4, pt. 2 (Typis Polyglottis Vaticanis, 1961), 50.

[23] Universitas Catholica Insulensis, "Littera," in *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepraeparatoria),* vol. 4, pt. 2 (Typis Polyglottis Vaticanis, 1961), 192.

Nazwa ośrodka naukowego (kraj), data tekstu	Treść postulatu (oryginał)	Treść postulatu (tłumaczenie)
Papieski Uniwersytet w Chile (Ameryka Południowa) 31 III 1960 roku	De re sacramentaria: a) De linguae vernaculae usu in Sacra Liturgia celebranda[24].	W odniesieniu do spraw sakramentalnych: a) O używaniu języka narodowego w sprawowaniu liturgii świętej.
Papieski Uniwersytet Comillas w Madrycie (Hiszpania) 1 IV 1960 roku	De usu linguae vulgaris in actionibus liturgicis. Deliberare velit S. Synodus quatenus expediat usum linguae vulgaris in actionibus liturgicis permittere[25].	W sprawie używania języka narodowego w czynnościach liturgicznych. Święty Sobór powinien rozważyć, w jakiej mierze jest wskazane pozwolić na użycie języka narodowego w czynnościach liturgicznych.
Wydział Teologiczny Uniwersytetu w Innsbrucku (Austria) 10 IV 1960 roku	Liturgia, quatenus diebus dominicis et festis cum populo celebranda est, ita reformetur, ut vere sit cultus quem plebs sancta cum sacerdote Deo exhibet. Ideo linguae vernaculae usus tum in lectionibus tum in cantibus Missae (Ordinario et Proprio) concedendus videtur[26].	Liturgia, o ile w niedziele i święta ma być sprawowana z ludem, powinna być tak zreformowana, aby rzeczywiście była aktem kultu, który święty lud wraz z kapłanem oddaje Bogu. Dlatego wydaje się, że należy dopuścić użycie języków narodowych zarówno w czytaniach, jak i w śpiewach Mszy (części stałej i własnej).
Katolicki Uniwersytet Lubelski w Lublinie (Polska) 12 IV 1960 roku	Quo melius fideles ordinem Eucharistici sacrificii atque alios sacros ritus intelligant et libentius eis intersint, necessarium videtur dari ampliorem locum sermoni patrio in administrandis sacramentis: baptismi, confirmationis, matrimonii, extremae unctionis atque sacramentalibus[27].	Aby wierni lepiej rozumieli porządek Ofiary Eucharystycznej oraz inne święte obrzędy i chętniej w nich uczestniczyli, wydaje się konieczne dać szersze miejsce językowi ojczystemu przy udzielaniu świętych sakramentów: chrztu, bierzmowania, małżeństwa, ostatniego namaszczenia oraz sakramentaliów.

[24] Pontificia Universitas Catholica Chilensis, "Littera," in *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepraeparatoria),* vol. 4, pt. 2 (Typis Polyglottis Vaticanis, 1961), 560.

[25] Pontificia Universitas Comillensis, "Littera," in *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepraeparatoria),* vol. 4, pt. 2 (Typis Polyglottis Vaticanis, 1961), 66–67.

[26] Facultas Theologica Universitatis Oenipontanae, "Littera," in *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepraeparatoria),* vol. 4, pt. 2 (Typis Polyglottis Vaticanis, 1961), 793.

[27] Universitas Catholica Lublinensis, "Littera," in *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepraeparatoria),* vol. 4, pt. 2 (Typis Polyglottis Vaticanis, 1961), 248.

Nazwa ośrodka naukowego (kraj), data tekstu	Treść postulatu (oryginał)	Treść postulatu (tłumaczenie)
Katolicki Uniwersytet Niagara w Lewiston (Stany Zjednoczone) 12 IV 1960 roku	In celebratione paroecialium vel conventualium Missarum, vel in aliis Missis in quibus assistit congregatio fidelium, liturgica lectio Scripturarum locorum (nempe Evangelii, Epistolarum vel aliarum lectionum) in vernacula lingua permittatur et adversus congregationem[28].	W celebracji Mszy parafialnych lub konwentualnych albo innych Mszy, w których uczestniczy zgromadzenie wiernych, należy pozwolić na liturgiczne czytanie fragmentów Pisma Świętego (tj. Ewangelii, listów lub innych czytań) w języku ojczystym oraz twarzą do zgromadzenia.
Katolicki Uniwersytet w Tuluzie (Francja) 18 IV 1960 roku	Ut usus linguae vulgaris in sacra liturgia extendatur, dummodo accuratissime textus vertantur, competenti auctoritate adprobante[29].	Aby użycie języka ojczystego w świętej liturgii zostało rozszerzone, pod warunkiem że teksty będą tłumaczone z najwyższą starannością i zatwierdzone przez kompetentną władzę.
Papieski Uniwersytet w Salamance (Hiszpania) 18 IV 1960 roku	Ut lingua nationali fiant actus cultus publici, in quantum res ipsa et vetus traditio patiantur, ut in eos Christi fideles maiore conscientia et activa participatione partes agant, et ideo in eis maior et altior religiosa informatio sit[30].	Aby akty kultu publicznego odbywały się w językach narodowych, o ile pozwala na to sama natura rzeczy i dawna tradycja, tak by wierni Chrystusa uczestniczyli w nich z większą świadomością i czynnym udziałem, a przez to otrzymywali pełniejszą i głębszą formację religijną.
Katolicki Uniwersytet w Nijmegen (Holandia) 19 IV 1960 roku	Ut populus christianus actuosa participatione intimius in sacris communicare possit, exoptandum videtur ut studio submittatur usus linguae vernaculae in Sacra Liturgia. Lingua tamen liturgica, quaecumque sit, sacrae indoli Liturgiae adaptetur[31].	Aby lud chrześcijański mógł głębiej uczestniczyć w świętych obrzędach przez czynne uczestnictwo, należy starannie rozważyć użycie języka ojczystego w liturgii. Jednak język liturgiczny, jakikolwiek by był, powinien być dostosowany do świętego charakteru liturgii.

[28] Universitas Catholica Niagarae, "Littera," in *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepraeparatoria),* vol. 4, pt. 2 (Typis Polyglottis Vaticanis, 1961), 471.

[29] Universitas Catholica Tolosana, "Littera," in *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepraeparatoria),* vol. 4, pt. 2 (Typis Polyglottis Vaticanis, 1961), 585.

[30] Pontificia Universitas Salmanticensis, "Littera," in *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepraeparatoria),* vol. 4, pt. 2 (Typis Polyglottis Vaticanis, 1961), 553.

[31] Universitas Catholica Noviomagensis, "Littera," in *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepraeparatoria),* vol. 4, pt. 2 (Typis Polyglottis Vaticanis, 1961), 478.

Nazwa ośrodka naukowego (kraj), data tekstu	Treść postulatu (oryginał)	Treść postulatu (tłumaczenie)
Katolicki Uniwersytet w Lowanium (Belgia) 21 IV 1960 roku	Ut in celebrando Sacrae Missae Sacrificio, Canone tamen excepto, lingua vernacula uti liceat, quod in primis valet pro partibus ante Offertorium, quae ita munus suum catecheticum utilitate fidelium reassumerent. […] Ut sacramenta integre, salvis ipsius formae verbis, administrari possint lingua vernacula. […] Ut in recitatione privata Officium divinum facultative sive in lingua latina sive in lingua vernacula, ope translationis ab auctoritate ecclesiastica ad hoc approbatae, recitari possit[32].	Aby w celebracji Ofiary Mszy, z wyjątkiem Kanonu, można było używać języka ojczystego; co szczególnie odnosi się do części przed Ofiarowaniem, które w ten sposób odzyskałyby swoją funkcję katechetyczną dla pożytku wiernych. […] Aby sakramenty mogły być udzielane w całości w języku ojczystym, z zachowaniem samych słów formy. […] Aby w prywatnym odmawianiu Oficjum Bożego można było fakultatywnie posługiwać się zarówno językiem łacińskim, jak i językiem ojczystym, przy użyciu tłumaczenia zatwierdzonego przez władzę kościelną.
Wydział Teologiczny w Trewirze (Republika Federalna Niemiec) 21 IV 1960 roku	Plenius admittatur etiam in celebratione eucharistica «vulgati sermonis usurpatio» quam «in non paucis ritibus valde utilem apud populum existere posse» Pius Pp. XII in Encycl. *Mediator Dei* affirmavit (Bugnini 41, 59). a) Extendantur privilegia quibusdam territoriis iam benigne concessa (de quibus Pius Pp. XII in *Encycl. Musicae Sacrae*: Bugnini 69, 22) ad totum orbem: i. e. liceat ubique terrarum in missis in cantu usus linguae vernaculae pro cantibus Ordinarii et Proprii non exclusis translationibus litteralibus, salvo monito Pii Pp. XII, «ut ubique terrarum faciliores gregoriani moduli a fidelibus addiscantur» (*Instr. S. C. R.* 3 sept. 1958: Bugnini 84, 25b, resumens monitum *Encycl. Musicae Sacrae*: Bugnini 69, 22):	Należy również w szerszym zakresie dopuścić w celebracji eucharystycznej użycie języka narodowego, jak stwierdził papież Pius XII w encyklice *Mediator Dei*: „w wielu wszakże obrzędach używanie języka potocznego może okazać się bardzo pożyteczne dla ludu" (Bugnini 41, 59). a) Należy rozszerzyć na cały świat przywileje, które zostały już życzliwie udzielone niektórym terytoriom (o których wspomina papież Pius XII w encyklice *Musicae Sacrae*: Bugnini 69, 22). To znaczy: należy wszędzie na świecie dopuścić użycie języka ojczystego w Mszach śpiewanych, zarówno dla śpiewów stałych (*Ordinarium*), jak i zmiennych (*Proprium*), nie wykluczając tłumaczeń dosłownych – z zachowaniem jednak upomnienia papieża Piusa XII,

[32] Universitas Catholica Lovanium, "Littera," in *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepraeparatoria),* vol. 4, pt. 2 (Typis Polyglottis Vaticanis, 1961), 170–71.

Nazwa ośrodka naukowego (kraj), data tekstu	Treść postulatu (oryginał)	Treść postulatu (tłumaczenie)
	1) Quod tempore Concilii Tridentini revera «non expediebat» (DENZ. 946), sub hodiernis condicionibus expedire videtur. «Pauperes evangelizandi» (Lc. 4, 18), non raro ex familiis minus christianis orti et in mundo magis magisque materialistico viventes saepe aliud nutrimentum spirituale praeter Missam dominicalem non habent, quod nutrimentum multo efficacius esse patet, si plenior admissio linguae vernaculae fidelium participationem magis immediatam reddit et inde magis «consciam et actuosam» (*Instr. S. C. R.* 3 sept. 1958: Bugnini 84, 22d). 2) Proponitur hac in re admodum delicata non revolutio sed evolutio, quae a privilegiis iam datis initium sumit. Elenchum horum privilegiorum vide *Quest. Litt. Par.* 41 (1960) 52 s. Quae privilegia – simul cum concessionibus Ritualium bilinguium: cf. Bugnini 42, 47, 50, 62, 67 – clare demonstrant Ecclesiam Romanam, salvo iure linguae latinae in Liturgia occidentali, etiam aliis idiomatibus dignitatem linguae liturgicae iam attribuisse. Adhuc tenet quod Ioannes Pp. VIII scribens de lingua slavonica in Liturgiam admittenda expressit: «Qui fecit tres linguas principales, Hebraeam scil. Graecam et Latinam ipse creavit et alias omnes ad laudem et gloriam suam» (*Mon. Germ. Ep.* VII, 224). 3) Experientia dioecesium Germaniae, quae tali privilegio (nuper a S. Officio denuo confirmato: Bugnini 87) ex saeculis gaudent, probat non solum effectum salutarem frequentis et actuosae participationis, praecipue virorum, sed etiam falsitatem obiectionis, quod cantus Gregorianus	aby wszędzie na świecie wierni uczyli się prostszych melodii gregoriańskich (Instrukcja Świętej Kongregacji Obrzędów z 3 września 1958: Bugnini 84, 25b, streszczająca zalecenie z *Musicae Sacrae*: Bugnini 69, 22): 1) To, co w czasach Soboru Trydenckiego rzeczywiście „nie było wskazane" (DENZ. 946), wydaje się dziś wskazane w obecnych warunkach. „Ubodzy, którym trzeba głosić Ewangelię" (Łk 4,18), często pochodzą z rodzin mniej chrześcijańskich i żyją w świecie coraz bardziej zdominowanym przez materializm. Nierzadko Msza niedzielna jest dla nich jedynym pokarmem duchowym, który otrzymują. Ten pokarm okazuje się znacznie skuteczniejszy, jeśli szersze dopuszczenie języka ojczystego sprawia, że uczestnictwo wiernych staje się bardziej bezpośrednie, a przez to bardziej świadome i czynne (Instrukcja Świętej Kongregacji Obrzędów z 3 września 1958: Bugnini 84, 22d). 2) W tej bardzo delikatnej sprawie proponuje się nie rewolucję, lecz ewolucję, która miałaby swój początek w już udzielonych przywilejach. Wykaz tych przywilejów można znaleźć w *Questions liturgiques et paroissiales* 41 (1960), s. 52 i nast. Te przywileje – wraz z koncesjami dotyczącymi rytuałów dwujęzycznych (por. Bugnini 42, 47, 50, 62, 67) – pokazują, że Kościół rzymski, zachowując prawo do użycia języka łacińskiego w liturgii zachodniej, przyznał już innym językom godność języka liturgicznego. Kościół nadal podtrzymuje to, co wyraził papież Jan VIII, pisząc o dopuszczeniu języka słowiańskiego do liturgii: „Ten, który stworzył trzy główne

Nazwa ośrodka naukowego (kraj), data tekstu	Treść postulatu (oryginał)	Treść postulatu (tłumaczenie)
	quasi necessario talibus privilegiis destrueretur. Dioeceses, in quibus «Missa cantata cum populi cantu in lingua vernacula» floret, numquam neglexerunt «faciliores Gregorianos modulos», qui in libris precum ab Ordinariis editis (*Diözesan-Gesangbücher*) impressi saepius a choro – in non paucis ecclesiis alternatim cum populo – cantantur. 4) Pro extensione privilegii ad cantus Proprii et ad translationes litterales exempla iam habentur; cf. in elencho supra sub 2) citato nn. 17a et 13b. b) Secundum declarationem Pii Pp. XII (*Alloc. 22 sept. 1956*: Bugnini 72, 36) retineatur sermo latinus – extra territorium Missionum – pro omnibus textibus Missae, qui ad sacerdotem tantum pertinent, i. e. pro Oratione, Praefatione, Pater Noster et Postcommunione, necnon pro omnibus textibus, qui a sacerdote submissa voce dicuntur: 1) Unitas Ecclesiae latinae ex his elementis constitutivis semper et ubique a sacerdotibus latine recitandis satis eluceret. 2) Fideles clarius recognoscerent, quae elementa celebrationis eucharisticae ad solum sacerdotem pertineant. 3) Contra obiectionem ex usu diversarum linguarum in eadem celebratione oriri quandam inelegantiam respondetur: talem inelegantiam (si quae est) Ecclesia propter salutem animarum ex misericordia erga «parvulos, qui petunt panem» (cf. DENZ. 946) supportare potest et debet, et in Oriente iam antiquitus supportabat; cf. Litanias arabicas in Liturgia syriaca. De cetero nemo nescit Missale Romanum ex antiquissimis temporibus continere elementa graeca et hebraica.	języki, tj. hebrajski, grecki i łaciński, stworzył także wszystkie inne ku swojej chwale i czci" (Monumenta Germaniae Historica, *Epistolae*, VII, 224). 3) Doświadczenia diecezji niemieckich, które od wieków cieszą się takim przywilejem (niedawno ponownie potwierdzonym przez Święte Oficjum: Bugnini 87), nie tylko dowodzą dobroczynnego skutku częstego i czynnego uczestnictwa wiernych, zwłaszcza mężczyzn, lecz także obalają zarzut, jakoby przywileje te miały prowadzić do zaniku chorału gregoriańskiego. Diecezje, w których „Msza śpiewana z udziałem ludu w języku ojczystym" rozwija się pomyślnie, nigdy nie zaniedbały prostszych melodii gregoriańskich, które, wydrukowane w modlitewnikach diecezjalnych (*Diözesan-Gesangbücher*), są często śpiewane przez chór, a w wielu kościołach naprzemiennie z wiernymi. 4) Istnieją już przykłady rozszerzenia przywileju na śpiewy własne (*Proprium*) oraz na dosłowne tłumaczenia – por. wykaz wskazany powyżej w punkcie 2, numery 17a i 13b. b) Zgodnie z deklaracją papieża Piusa XII (przemówienie z 22 IX 1956 roku: Bugnini 72, 36) należy zachować język łaciński – poza terenami misyjnymi – dla wszystkich tekstów Mszy, które należą wyłącznie do kapłana, to znaczy: dla modlitw (*Oratio*), prefacji, *Ojcze nasz* i modlitwy po Komunii, a także dla wszystkich tekstów, które kapłan wypowiada cichym głosem: 1) Jedność Kościoła łacińskiego byłaby dostatecznie wyrażona przez te konstytutywne elementy, które kapłani zawsze i wszędzie recytują po łacinie.

Nazwa ośrodka naukowego (kraj), data tekstu	Treść postulatu (oryginał)	Treść postulatu (tłumaczenie)
	4) Pius Pp. XII, qui «ex gravibus causis» (Bugnini 72, 36) pro textibus sacerdoti tantum in Missa Romana destinatis linguam latinam conservandam esse postulavit, sub hoc principio territoria Missionalia subsumere noluit, testibus concessionibus admodum largis quas ipse anno 1949 pro territorio Sinensi et paucis annis post pro quibusdam sacerdotibus in statu Israel degentibus impertivit, extendendo admissionem linguae vernaculae in Missa ad omnia quae a sacerdote clara voce dicenda sunt (cf. in elencho supra sub 2 citato nn. 4 et 8). Reapse historia teste Liturgia latina nimis difficulter in cordibus radices agit, ubi nullus omnino nexus cum lingua et cultura (quam vocant) latina existit. «Noi abbiamo tentato di far passare l'Oriente (estremo) attraverso una Gerarchia estera e attraverso il latino, e l'Oriente non è passato» (Celso Card. Costantini in Alloc. mense ian. 1940 Romae habita; cf. *Oss. Rom.* 25 ian. 1940). c) Privilegia, de quibus supra, non extendantur ad Missam sollemnem et pontificalem. Quae restrictio corresponderet limitationibus, quae S. Officium quoad privilegia Germaniae dioecesibus data expressit per Ep. 1 iun. 1955 (Bugnini 66). Quandocumque Missa sollemniter celebratur, etiam in futuro eluceret quod «Latinae linguae usus, ut apud magnam Ecclesiae partem viget, perspicuum est venustumque unitatis signum» (Pius Pp. XII in Encycl. *Mediator Dei*: Bugnini 41, 59). d) Sacras lectiones liceat immediate et sine praevia vel simultanea recitatione textus latini in lingua materna fidelium	2) Wierni łatwiej rozpoznawaliby, które części celebracji eucharystycznej należą wyłącznie do kapłana. 3) Na zarzut, że użycie różnych języków w jednej celebracji wprowadza pewien brak elegancji, odpowiada się następująco: Taki brak elegancji – o ile w ogóle on występuje – może być i powinien być znoszony przez Kościół ze względu na zbawienie dusz, z miłosierdzia wobec „maluczkich, którzy proszą o chleb" (por. DENZ. 946). Kościół wschodni znosił to już od dawna; por. litanie arabskie w liturgii syryjskiej. Zresztą nikt nie zaprzeczy, że Mszał rzymski od najdawniejszych czasów zawierał elementy greckie i hebrajskie. 4) Papież Pius XII, który „z poważnych powodów" (Bugnini 72, 36) nalegał na zachowanie języka łacińskiego dla tekstów Mszy rzymskiej przeznaczonych wyłącznie dla kapłana, nie chciał jednak objąć tą zasadą terytoriów misyjnych. Świadczą o tym bardzo szerokie koncesje, których sam udzielił: w 1949 roku dla terytorium Chin, a kilka lat później dla niektórych kapłanów przebywających w państwie Izrael. Rozszerzył wówczas dopuszczenie języka ojczystego w liturgii na wszystkie teksty, które kapłan wypowiada głośno (por. wykaz wspomniany wyżej w punkcie 2, numery 4 i 8). Historia dowodzi bowiem, że liturgia łacińska z wielkim trudem zapuszcza korzenie w sercach tam, gdzie nie istnieje żaden związek z językiem i kulturą łacińską. Jak powiedział kard. Celso Costantini w przemówieniu wygłoszonym w Rzymie

Nazwa ośrodka naukowego (kraj), data tekstu	Treść postulatu (oryginał)	Treść postulatu (tłumaczenie)
	adstantium proferre, et quidem in Missis cuiusvis sollemnitatis, non exclusis lectis, dum modo sint Missae populares. Argumentum supra sub a 1) allatum de nutrimento fidelibus immediate praestando praesertim valet de lectionibus. Iam recognitum est hoc argumentum ab ecclesiastica auctoritate, ut indulta recentiora probant, vi quorum licet «Epistolam et Evangelium latine primum, deinde lingua vernacula proclamare» (Ind. pro dioecesibus Galliae 17 oct. 1956: Bugnini 72; similis permissio data est dioecesibus Germaniae 11 febr. 1959: Bugnini 88). Recitatio praevia latina – saepe nonnisi ab ipso sacerdote intellecta – non videtur indispensabilis, praesertim cum duplicatio ambarum lectionum Missam nimis longam reddat. Ne audientes nimia morositate illo taedio afficiantur, de quo in Rubr. gen. Missalis sub n. XVI, 2, tollatur obligatio recitationis praeviae latinae[33].	w styczniu 1940 roku: „Próbowaliśmy przeprowadzić Wschód (Daleki) przez obcą hierarchię i przez łacinę – i Wschód nie przeszedł" (por. „L'Osservatore Romano", 25 I 1940). c) Przywileje, o których mowa powyżej, nie powinny być rozszerzane na Mszę uroczystą ani pontyfikalną. Takie ograniczenie odpowiadałoby restrykcjom, które Święte Oficjum wyraziło wobec przywilejów udzielonych diecezjom niemieckim w liście z 1 VI 1955 roku (Bugnini 66). Zawsze, gdy Msza jest sprawowana uroczyście, również w przyszłości powinno być widoczne, że „użycie języka łacińskiego, jak to ma miejsce w dużej części Kościoła, jest wyraźnym i pięknym znakiem jedności" (Pius XII, *Mediator Dei*: Bugnini 41, 59). d) Czytania liturgiczne można głosić bez uprzedniego lub równoczesnego odczytania tekstu łacińskiego – bezpośrednio w języku ojczystym wiernych obecnych na Mszy, i to we Mszach każdej uroczystości, nie wykluczając Mszy czytanych, pod warunkiem że są to Msze z udziałem wiernych. Argument przytoczony wcześniej (pod a 1) o konieczności bezpośredniego duchowego pokarmu dla wiernych szczególnie odnosi się do czytań. Już zostało uznane przez władzę kościelną, że ten argument jest ważny, co potwierdzają najnowsze indulty, na mocy których wolno najpierw odczytać Epistołę i Ewangelię po łacinie, a następnie w języku ojczystym

[33] Facultas Theologica Treverensis, "Littera," in *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepraeparatoria),* vol. 4, pt. 2 (Typis Polyglottis Vaticanis, 1961), 757–59.

Nazwa ośrodka naukowego (kraj), data tekstu	Treść postulatu (oryginał)	Treść postulatu (tłumaczenie)
		(indult dla diecezji francuskich z 17 X 1956 roku: Bugnini 72; podobne pozwolenie dla diecezji niemieckich z 11 II 1959 roku: Bugnini 88). Odczytanie łacińskie uprzednie – często zrozumiałe tylko przez samego kapłana – nie wydaje się konieczne, zwłaszcza że powtórzenie obu czytań może nadmiernie wydłużyć Mszę. Aby słuchacze nie byli znużeni nadmierną długością, o której mowa w Rubrykach generalnych Mszału rzymskiego, nr XVI, 2, znosi się obowiązek uprzedniego odczytania tekstu łacińskiego.
Papieski Wydział Teologiczny w Neapolu (Włochy) 25 IV 1960 roku	Proponitur ut, serio et obiective consideretur, problema introducendi in usum liturgicum linguam vulgarem, saltem quoad illas actiones liturgicas vel partes actionum liturgicarum, in quibus fideles aliquomodo partes habent vel intersunt. Postulatur ut saltem commoda et incommoda obiective ad trutinam revocentur. Constat enim fideles, etiam in regionibus latinis, propter defectum intelligentiae et consequentis participationis activae in vitam liturgicam, ab eius essentialibus et ab Ecclesia approbatis formis sensim sine sensu recedere, ut animum ad devotiones quasdam converterent, quae superstitionem quandoque sapiunt. Nec videtur introductio sic dicti «commentatoris» huic gravi incommodo satis occurrere, cum unio fidelium cum sacerdote actionem liturgicam perficiente illo careat charactere immediato, qui a sensu Ecclesiae postulatur, quique in vitam christianam formandam et evolvendam primis	Proponuje się, aby poważnie i obiektywnie rozważyć problem wprowadzenia języka narodowego do użytku liturgicznego przynajmniej w tych czynnościach liturgicznych lub ich częściach, w których wierni w jakiś sposób uczestniczą lub mają swój udział. Postuluje się, aby przynajmniej zalety i wady takiego rozwiązania zostały obiektywnie rozważone. Jest faktem, że wierni – nawet w krajach łacińskich – z powodu braku zrozumienia i wynikającego z tego braku aktywnego uczestnictwa w życiu liturgicznym, stopniowo i nieświadomie oddalają się od jej istotnych i przez Kościół zatwierdzonych form – kierując się ku pewnym praktykom pobożnościowym, które niekiedy ocierają się o przesąd. Nie wydaje się, aby wprowadzenie tzw. komentatora wystarczająco rozwiązywało ten poważny problem, ponieważ więź wiernych z kapłanem sprawującym czynność liturgiczną pozbawiona jest bezpośredniego charakteru, którego domaga się *sensus*

Nazwa ośrodka naukowego (kraj), data tekstu	Treść postulatu (oryginał)	Treść postulatu (tłumaczenie)
	Ecclesiae saeculis influxum sortitus est mirum[34].	*Ecclesiae* i który miał niezwykły wpływ na kształtowanie i rozwój życia chrześcijańskiego w pierwszych wiekach Kościoła.
Katolicki Uniwersytet w Sophia (Japonia) 27 IV 1960 roku	In his vero quaestio linguae liturgicae maioris momenti esse cotidiana experientia docemur. Lingua latina, cum a linguis populorum occidentalium non valde distet earumque quasi mater communis sit, in Oriente tamen semper alienissima apparebit, nec unquam animi Orientalium adeo movebuntur, si in iis quae sunt ad Deum, oporteat eos uti lingua tam alienae culturae. Praesertim sacrae Missae Liturgia, quae in decursu historiae optima occasio instructionis et orationis popularis facta est, ab hoc fine assequendo frustratur vel saltem valde impeditur, si verba sacerdotis a fidelibus non intelliguntur. Ideo opportunum ducimus, ut in partibus Missalis, quae fidelium auditui destinantur, usus linguae vernaculae sacerdotibus permittatur. Textus, quatenus ex S. Scriptura non sumuntur, ad sensum libere vertantur, vel novi componantur ad mentem linguae vernaculae[35].	Codzienne doświadczenie uczy nas, że kwestia języka liturgicznego ma ogromne znaczenie. Łacina – choć nie jest bardzo odległa od języków ludów zachodnich i stanowi niejako ich wspólną matkę – na Wschodzie zawsze będzie się wydawała językiem całkowicie obcym. Umysły ludzi Wschodu nigdy nie zostaną w pełni poruszone, jeśli w sprawach odnoszących się do Boga będą musieli posługiwać się językiem tak obcej kultury. Zwłaszcza liturgia Mszy św., która w ciągu dziejów stała się najlepszą okazją do pouczenia i modlitwy wiernych, nie może zrealizować tego celu, a przynajmniej jest bardzo utrudniona, jeśli słowa kapłana nie są zrozumiane przez wiernych. Dlatego uważamy za stosowne, aby w częściach Mszału przeznaczonych do słuchania przez wiernych kapłanom pozwolono używać języka narodowego. Teksty, o ile nie są zaczerpnięte z Pisma Świętego, powinny być swobodnie tłumaczone zgodnie z sensem albo na nowo układane w duchu języka narodowego.

[34] Facultas Theologica Neapolitana, "Littera," in *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepraeparatoria),* vol. 4, pt. 2 (Typis Polyglottis Vaticanis, 1961), 710.

[35] Universitas Catholica Sophia, "Littera," in *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepraeparatoria),* vol. 4, pt. 2 (Typis Polyglottis Vaticanis, 1961), 567–68.

Nazwa ośrodka naukowego (kraj), data tekstu	Treść postulatu (oryginał)	Treść postulatu (tłumaczenie)
Uniwersytet Laval w Quebecu (Kanada) 29 IV 1960 roku	In lingua vernacula, textu rite probato, altera proclamatio fiat versus fideles ab ipso celebrante aut a ministro competenti[36].	W języku narodowym, w zatwierdzonym tekście, celebrans lub uprawniony posługujący powinien dokonać dodatkowej proklamacji [czytania – przyp. tłum.] wobec wiernych.
Wydział Teologii Katolickiej Uniwersytetu w Strasburgu (Francja) 29 IV 1960 roku	Quod vero ad rem liturgicam attinet, fervide desideramus opus Renovationis Liturgicae a Pio XII feliciter inceptum ampliari et promoveri. Qua in re quinque proponenda retinuimus: 1) ut usus linguae latinae servetur in omnibus cultui essentialibus. 2) ut partes didacticae, verbi gratia missa catechumenorum, necnon illa quibus in liturgia sacramentorum sacerdos directe plebem alloquitur, possint a sacerdote patrio sermone proferri, quin illa eadem latina lingua recitare teneatur; insuper ut initio missae, pro collecta et lectionibus sacris, uti fit pro homilia, sacerdos iam non stet ad altare, sed versus populum, in choro aut in loco quo aptius ab omnibus audiatur[37].	W odniesieniu do spraw liturgicznych gorąco pragniemy, aby dzieło odnowy liturgicznej, szczęśliwie rozpoczęte przez Piusa XII, zostało rozszerzone i rozwinięte. W tej sprawie zatrzymaliśmy się przy pięciu propozycjach: 1) aby użycie języka łacińskiego było zachowane we wszystkich czynnościach istotnych dla kultu. 2) aby części dydaktyczne (na przykład Msza katechumenów, jak również te momenty, w których w liturgii sakramentów kapłan bezpośrednio zwraca się do wiernych) mogły być wypowiadane przez kapłana w języku ojczystym, bez obowiązku recytowania ich także po łacinie; ponadto, aby na początku Mszy, podczas odmawiania kolekty i czytań, podobnie jak dzieje się to w przypadku homilii, kapłan nie stał przy ołtarzu, lecz zwrócony ku wiernym, w chórze lub w miejscu, skąd może być lepiej słyszany przez wszystkich.

[36] Universitas Laval, "Littera," in *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepraeparatoria),* vol. 4, pt. 2 (Typis Polyglottis Vaticanis, 1961), 532.

[37] Facultas Theologica Universitatis Argentinensis, "Littera," in *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepraeparatoria),* vol. 4, pt. 2 (Typis Polyglottis Vaticanis, 1961), 809–11.

Nazwa ośrodka naukowego (kraj), data tekstu	Treść postulatu (oryginał)	Treść postulatu (tłumaczenie)
Katolicki Uniwersytet Zachodu w Angers (Francja) 25 V 1960 roku	Epistolam et Evangelium in lingua vernacula tantum legendi facultatem, iuxta versionem prius ab Episcopo deinde a Sacra Rituum Congregatione approbatam, etiam in Missis lectis, cum adsit aliquis coetus plus minusve numerosus fidelium, forsan concedendam[38].	Być może należałoby dopuścić możliwość czytania listu i Ewangelii w języku ojczystym według wersji najpierw zatwierdzonej przez biskupa, a następnie przez Świętą Kongregację Obrzędów, także podczas Mszy czytanych, gdy zgromadzi się na nich odpowiednio liczna grupa wiernych.
Uniwersytet Katolicki w Ottawie (Kanada) (rok nieznany)	Actuosam fidelium participationem in Ecclesiae liturgia promovendam esse urgent recentiora documenta Romana, inque primis *Instructio De Musica sacra*, a Sacra Rituum Congregatione, die 3 mensis Septembris 1958 data (A.A.S. 1958). Quod votis respondet omnino liturgici motus, ut aiunt, nunc vigentis. Haec porro participatio, donec christianus populus patrio sermone quisque suo in orando cum Ecclesia uti prohibetur, imperfectior semper erit summoque tenus ore. Latina etenim lingua ipsa, circa medium saeculum IV, ideo liturgia Romana uti coepisse dicitur, ut fideles proprio orarent sermone. Aliunde praecipuae vigentes atque usitatae linguae absolutione perfectioneque praeditae sunt, ut periculum erroris in liturgicis interpretandis formulis abesse iam dicendum videatur. Praeterea quaestio de lingua actionum liturgicarum, post celebratum Concilium Tridentinum, ab altera oecumenica synodo intractata, noviter postulat ob mutata tempora tractari. Quocirca bene futurum Concilium decerneret usum linguae «vernaculae» licere in omnibus Missae («in cantu» vel	Aktywne uczestnictwo wiernych w liturgii Kościoła powinno być gorliwie krzewione – tego wymagają najnowsze dokumenty rzymskie, a przede wszystkim Instrukcja o muzyce sakralnej, wydana przez Świętą Kongregację Obrzędów dnia 3 września 1958 roku (*AAS* 1958). Odpowiada to całkowicie dążeniom tak zwanego obecnie rozkwitającego ruchu liturgicznego. To uczestnictwo jednak, dopóki lud chrześcijański nie może modlić się wraz z Kościołem w swoim ojczystym języku, zawsze będzie niedoskonałe i jedynie powierzchowne. Sam język łaciński, około połowy IV wieku, został wprowadzony do liturgii rzymskiej właśnie po to, aby wierni mogli modlić się we własnym języku. Co więcej, główne języki obecnie używane i rozpowszechnione odznaczają się taką jasnością i doskonałością, że można powiedzieć, iż nie istnieje już niebezpieczeństwo błędu w interpretacji formuł liturgicznych. Ponadto kwestia języka czynności liturgicznych, po Soborze Trydenckim nierozważona przez żaden inny sobór powszechny, w nowych czasach domaga się ponownego

[38] Universitas Catholica Andegavensis, "Littera," in *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepraeparatoria),* vol. 4, pt. 2 (Typis Polyglottis Vaticanis, 1961), 22–23.

Nazwa ośrodka naukowego (kraj), data tekstu	Treść postulatu (oryginał)	Treść postulatu (tłumaczenie)
	«lectae») partibus, quae populi immediatam important communicationem, aut ipsum populum directe spectant, quemadmodum est Liturgia Verbi, quam vocant[39].	podjęcia. Dlatego dobrze by było, gdyby przyszły Sobór postanowił, że wolno używać języka ojczystego we wszystkich częściach Mszy (śpiewanych lub czytanych), które bezpośrednio wymagają komunikacji z ludem albo odnoszą się bezpośrednio do wiernych – jak na przykład w liturgii słowa, jak ją nazywają.

Podsumowanie

Analiza listów rektorów katolickich ośrodków akademickich z lat 1959–1960, skierowanych do Stolicy Apostolskiej w okresie przygotowawczym Soboru Watykańskiego II, ukazuje szerokie spektrum oczekiwań i postulatów dotyczących języka w liturgii. Choć różniły się one szczegółami i rozłożeniem akcentów, wszystkie miały wspólny cel: uczynić liturgię bardziej zrozumiałą i dostępną dla wiernych, a przez to pogłębić ich czynne uczestnictwo w kulcie.

Najczęściej powtarzającym się postulatem było rozszerzenie użycia języków narodowych w sakramentach i sakramentaliach, a także w Mszach św. – zwłaszcza w czytaniach biblijnych, dialogach oraz śpiewach. Rektorzy podkreślali, że język ojczysty ułatwia wiernym zrozumienie obrzędów i sprzyja formacji religijnej, co ma szczególne znaczenie w kontekście pastoralnym. Wskazywano, że dla wielu wiernych, zwłaszcza słabiej zakorzenionych w tradycji chrześcijańskiej, liturgia w języku narodowym mogłaby stać się jedynym skutecznym źródłem pokarmu duchowego.

Jednocześnie – co koniecznie trzeba odnotować – postulaty nie miały charakteru rewolucyjnego. Większość rektorów opowiadała się za zachowaniem łaciny w Kanonie Mszy oraz w modlitwach kapłana, aby podtrzymać jedność Kościoła i jego tradycję. Proponowano stopniową ewolucję, a nie gwałtowną zmianę, oraz podkreślano konieczność zatwierdzania tłumaczeń przez kompetentną władzę kościelną. Widać tu wyraźną troskę o zachowanie równowagi między tradycją a potrzebami ówczesnych wiernych.

[39] Universitas Catholica Ottaviensis, "Littera," in *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepraeparatoria),* vol. 4, pt. 2 (Typis Polyglottis Vaticanis, 1961), 490.

Niniejszy artykuł pokazuje, że postulaty rektorów były zbieżne i konsekwentne, choć różniły się rozłożeniem akcentów w zależności od regionu. Na przykład Republika Federalna Niemiec mocno uwypuklała śpiewy w języku narodowym, Polska – sakramenty, Francja – części Mszy przed Ofiarowaniem, a Hiszpania – pełniejsze uczestnictwo wiernych w aktach kultu publicznego. Te różnice odzwierciedlają lokalne doświadczenia pastoralne i kulturowe, ale zarazem ukazują wspólną linię myślenia: liturgia powinna być bardziej zrozumiała i angażująca. Z analizy listów wynika, że postulaty rektorów stanowiły ważne świadectwo przygotowań do soborowej reformy liturgicznej. Decyzje Soboru Watykańskiego II, zawarte w konstytucji *Sacrosanctum Concilium* (1963), wpisują się w szerszy nurt przedsoborowej refleksji akademickiej i pastoralnej. Widać, że głosy rektorów były nie tylko wyrazem troski o wiernych, lecz także dowodem szerokiej świadomości, że liturgia musi odpowiadać na zmieniające się warunki kulturowe i społeczne.

Dalsze badania mogłyby pogłębić tę problematykę w kilku kierunkach. Po pierwsze, warto porównać postulaty rektorów z ostatecznymi decyzjami Soboru, aby prześledzić, które z nich zostały przyjęte, które odrzucone, a które zmodyfikowane. Po drugie, interesujące byłoby przeanalizowanie różnic regionalnych i zbadanie ich wpływu na praktykę liturgiczną w poszczególnych krajach po 1965 roku. Po trzecie, cennym kierunkiem byłaby analiza językowa i teologiczna argumentów rektorów – ustalenie, czy dominowały motywy pastoralne, czy raczej teologiczne. Wreszcie warto zbadać recepcję posoborową i sprawdzić, w jakim stopniu postulaty akademickie przełożyły się na realne zmiany w życiu parafii i wspólnot.

Konkludując, postulaty rektorów katolickich ośrodków akademickich z lat 1959–1960 stanowią ważne źródło do badań nad reformą liturgiczną. Ukazują one, że odnowa języka celebracji była nie tylko kwestią praktyczną, lecz także teologiczną i pastoralną, a ich analiza pozwala lepiej zrozumieć proces, który doprowadził do jednej z najważniejszych reform w historii Kościoła w XX wieku.

Bibliografia

Braga, Carlo. *La riforma liturgica di Pio XII: Documenti. I. La "Memoria sulla riforma liturgica"*. Centro Liturgico Vincenziano-Edizioni Liturgiche, 2003.

Bugnini, Annibale. *The Simplification of the Rubrics: Spirit and Practical Consequences of the Decree of the Sacred Congregation of Rites, March 23, 1955*. Doyle and Finegan, 1955.

"Epistola." In *Documenta pontificia ad instaurationem liturgicam spectantia*, edited by Annibale Bugnini, 666–67. Centro Liturgico Vincenziano-Edizioni Liturgiche, 1953.

Facultas Theologica Universitatis Argentinensis. "Littera." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepraeparatoria).* Vol. 4, pt. 2: 805–11. Typis Polyglottis Vaticanis, 1961.

Facultas Theologica Baltimorensis Sanctae Mariae. "Littera." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepraeparatoria).* Vol. 4, pt. 2: 633–37. Typis Polyglottis Vaticanis, 1961.

Facultas Theologica Neapolitana. "Littera." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepraeparatoria).* Vol. 4, pt. 2: 697–722. Typis Polyglottis Vaticanis, 1961.

Facultas Theologica Universitatis Monasteriensis. "Littera." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepraeparatoria).* Vol. 4, pt. 2: 795–803. Typis Polyglottis Vaticanis, 1961.

Facultas Theologica Universitatis Oenipontanae. "Littera." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepraeparatoria).* Vol. 4, pt. 2: 791–94. Typis Polyglottis Vaticanis, 1961.

Facultas Theologica Treverensis. "Littera." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepraeparatoria).* Vol. 4, pt. 2: 735–70. Typis Polyglottis Vaticanis, 1961.

Froger, Jacques. *Le concile de Trente a-t-il prescrit de donner des explications en langue vulgaire pendant les cérémonies liturgiques?* Centro Liturgico Vincenziano-Edizioni Liturgiche, 1959.

Makowski, Dawid. "Laien als Ministranten in der Liturgie? Ein historischer und theologischer Überblick über die Zulassung von Laien als Messdiener." *Ephemerides Liturgicae* 139, no. 2–3 (2025): 254–57.

Małaczyński, Franciszek. "Pierwszy Międzynarodowy Kongres Duszpasterstwa Liturgicznego w Asyżu." *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 10, no. 2 (1957): 125–33. https://doi.org/10.21906/rbl.2611.

Pontificia Universitas Catholica Chilensis. "Littera." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepraeparatoria).* Vol. 4, pt. 2: 555–60. Typis Polyglottis Vaticanis, 1961.

Pontificia Universitas Comillensis. "Littera." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepraeparatoria).* Vol. 4, pt. 2: 51–160. Typis Polyglottis Vaticanis, 1961.

Pontificia Universitas Salmanticensis. "Littera." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepraeparatoria).* Vol. 4, pt. 2: 539–54. Typis Polyglottis Vaticanis, 1961.

Pontificia Universitas Xaveriana. "Littera." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepraeparatoria).* Vol. 4, pt. 2: 43–50. Typis Polyglottis Vaticanis, 1961.

Rimski Misal slověnskim jezikom prěsv. G. N. Urbana Papi VIII povelěnjem izdan. Missale Romanum slavonico idiomate ex decreto Sacrosancti Concilii Tridentini restitutum S. Pii V Pontificis Maximi iussu editum a Pio X reformatum et Ssmi D. N. Pii XI auctoritate vulgatum. Typis Polyglottis Vaticanis, 1927.

Sacra Congregatio de Propaganda Fide. "Instructio ad Missionarios." In *Documenta pontificia ad instaurationem liturgicam spectantia*, edited by Annibale Bugnini, 279–80. Centro Liturgico Vincenziano-Edizioni Liturgiche, 1953.

Sacra Congregatio Rituum. "Decretum: Collectio Rituum in usum cleri Archidioecesis Vindobonensis." In *Documenta pontificia ad instaurationem liturgicam spectantia*, edited by Annibale Bugnini, 396–97. Centro Liturgico Vincenziano-Edizioni Liturgiche, 1953.

Sacra Congregatio Rituum. "Decretum: De usu linguae italicae in celebratione Baptismi." *Acta Apostolicae Sedis* 45 (1953): 195–98.

Sacra Congregatio Rituum. "Decretum: De usu linguae slavonicae in sacra liturgia." *Acta Sanctae Sedis* 40 (1907): 54–58.

Sacra Congregatio Rituum. "Decretum: Rituale lingua vernacula pro dioecesibus Americae Septentrionalis." In *Documenta pontificia ad instaurationem liturgicam spectantia*, edited by Annibale Bugnini, 789–92. Centro Liturgico Vincenziano-Edizioni Liturgiche, 1959.

Sacra Congregatio Rituum. "Decretum: Rituale lingua vernacula pro dioecesibus Germaniae." In *Documenta pontificia ad instaurationem liturgicam spectantia*, edited by Annibale Bugnini, 699. Centro Liturgico Vincenziano-Edizioni Liturgiche, 1953.

Sacra Congregatio Rituum. "Decretum: Rituale lingua vernacula pro dioecesi Luganensi." In *Documenta pontificia ad instaurationem liturgicam spectantia*, edited by Annibale Bugnini, 816–20. Centro Liturgico Vincenziano-Edizioni Liturgiche, 1959.

Sacra Congregatio Rituum. "Decretum: Rituale lingua vulgari pro Gallia." *Ephemerides Liturgicae* 62 (1948): 280–82.

Sacra Congregatio Rituum. "Instructio de musica sacra et sacra liturgia ad mentem Litterarum Encyclicarum Pii Papae XII *Musicae sacrae disciplina* et *Mediator Dei*." *Acta Apostolicae Sedis* 50 (1958): 630–63.

Sacra Congregatio S. Officii. "Epistola: Usus linguae vulgaris in Missis in cantu pro Germania." *Ephemerides Liturgicae* 69 (1955): 395.

Sacra Congregatio S. Officii. "Indultum: Concessio Missalis lingua Sinensi." In *Documenta pontificia ad instaurationem liturgicam spectantia*, edited by Annibale Bugnini, 663–64. Centro Liturgico Vincenziano-Edizioni Liturgiche, 1953.

Sacra Congregatio S. Officii. "Indultum: Lectiones Missae lingua vernacula in dioecesibus Galliae." In *Documenta pontificia ad instaurationem liturgicam spectantia*, edited by Annibale Bugnini: 899. Centro Liturgico Vincenziano-Edizioni Liturgiche, 1953.

Stawski, Krzysztof. "Sobór Trydencki a sprawa języka w liturgii." *Teologia Praktyczna* 8 (2007): 93–108.

Universitas Catholica Andegavensis. "Littera." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepraeparatoria)*. Vol. 4, pt. 2: 3–38. Typis Polyglottis Vaticanis, 1961.

Universitas Catholica Insulensis. "Littera." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepraeparatoria)*. Vol. 4, pt. 2: 180–92. Typis Polyglottis Vaticanis, 1961.

Universitas Catholica Lovaniensis, Facultas Sacrae Theologiae et Iuris Canonici. "Littera." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepraeparatoria)*. Vol. 4, pt. 2: 221–31. Typis Polyglottis Vaticanis, 1961.

Universitas Catholica Lovanium. "Littera." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepraeparatoria)*. Vol. 4, pt. 2: 170–71. Typis Polyglottis Vaticanis, 1961.

Universitas Catholica Lublinensis. "Littera." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepraeparatoria).* Vol. 4, pt. 2: 239–52. Typis Polyglottis Vaticanis, 1961.
Universitas Catholica Niagarae. "Littera." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepraeparatoria).* Vol. 4, pt. 2: 471–72. Typis Polyglottis Vaticanis, 1961.
Universitas Catholica Noviomagensis. "Littera." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepraeparatoria).* Vol. 4, pt. 2: 478–79. Typis Polyglottis Vaticanis, 1961.
Universitas Catholica Ottaviensis. "Littera." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepraeparatoria).* Vol. 4, pt. 2: 481–94. Typis Polyglottis Vaticanis, 1961.
Universitas Catholica Sophia. "Littera." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepraeparatoria).* Vol. 4, pt. 2: 561–72. Typis Polyglottis Vaticanis, 1961.
Universitas Catholica Tolosana. "Littera." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepraeparatoria).* Vol. 4, pt. 2: 583–614. Typis Polyglottis Vaticanis, 1961.
Universitas Laval. "Littera." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepraeparatoria).* Vol. 4, pt. 2: 532–34. Typis Polyglottis Vaticanis, 1961.

Dawid Makowski – student liturgiki w Papieskim Instytucie Liturgicznym św. Anzelma w Rzymie, członek Komisji Liturgicznej Diecezji Zielonogórsko-Gorzowskiej, koordynator projektu „Z pasji do liturgii".

Emanuel Kwiatkowski – diakon diecezji toruńskiej, student teologii na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (UMK); absolwent studiów pierwszego stopnia z filologii klasycznej i studiów śródziemnomorskich na UMK.